Republica Moldova

CURTEA CONSTITUŢIONALĂ

HOTĂRÂRE
PENTRU CONTROLUL CONSTITUŢIONALITĂŢII

unor prevederi referitoare la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova și a articolului 4 alin. (2) din Codul jurisdicţiei constituţionale

(*sesizarea nr. 9a/2018*)

CHIŞINĂU

4 iunie 2018

În numele Republicii Moldova,

Curtea Constituţională, judecând în componenţa:
dlui Mihai POALELUNGI, *preşedinte*,
dlui Igor DOLEA,
dlui Victor POPA,
dlui Veaceslav ZAPOROJAN, *judecători*,
cu participarea dnei Eugenia Mîța, *grefier*,

Având în vedere sesizarea depusă pe 23 ianuarie 2018
şi înregistrată la aceeaşi dată,
Examinând sesizarea menţionată în şedinţă publică,
Având în vedere actele și lucrările dosarului,
Deliberând în camera de consiliu,
Pronunţă următoarea hotărâre:

PROCEDURA

1. La originea cauzei se află sesizarea depusă la Curtea Constituţională pe 23 ianuarie 2018, în baza articolelor 135 alin. (1) lit. a) din Constituţie, 25 lit. g) din Legea cu privire la Curtea Constituţională și 38 alin. (1) lit. g) din Codul jurisdicţiei constituţionale, de către domnii deputați din Parlamentul Republicii Moldova Mihai Ghimpu, Lilian Carp, Petru Cosoi, Valerian Bejan, Roman Boțan, Ion Apostol, Ion Casian, Alina Zotea-Durnea, Ștefan Vlas, privind controlul constituționalității:

- textului „limbii ruse ca limbă de comunicare între naţiunile din Uniunea RSS, precum şi a” din preambul;
- textului „sau cea rusă” din articolul 2;
- articolului 3;
- textului „sau rusă - o alege cetăţeanul” din articolul 6;
- cuvântului „rusă” din articolul 7;
- textului „care se introduce pe etape. Tot odată se asigură traducerea în limba rusă” din articolul 9 alin. (1);
- textului „în caz de necesitate documentele se traduc în limba rusă” din articolul 9 alin. (2);
- textului „sau cea rusă” din articolul 9 alin. (3);
- textelor „urmând să fie traduse în limba rusă” și „sau în cea rusă, urmând să fie traduse” din articolul 10 alin. (1);
- textelor „sau rusă”, „la libera alegere a cetăţeanului”, „ori rusă” și „şi rusă” din articolul 11 alin. (1);
- textelor „sau în cea rusă” și „sau rusă” din articolul 11 alin. (2);
- textului „şi rusă” din articolul 18;
- textului „şi în limba rusă” din articolul 20;
- textului „şi se traduc în limba rusă” din articolul 25;
- textelor „şi în limba rusă” și „şi rusă” din articolul 27 alin. (1);

- textelor „și în limba rusă” și „şi rusă şi, la dorinţa cetăţeanului, se completează în una dintre limbile de pe blanchetă (formular)” din articolul 27 alin. (2);
- textelor „şi în limba rusă”, „și rusă”, „și în dreapta (de subt) în limba rusă” și „în dreapta (mai jos) în limba rusă” din articolul 28 din **Legea nr. 3465 din 1 septembrie 1989 cu privire la funcţionarea limbilor vorbite pe teritoriul RSS Moldoveneşti**;

- textului „cu traducere în limba rusă şi în alte limbi, conform legislaţiei” din articolul 1 alin. (1) din **Legea nr. 173 din 6 iulie 1994 privind modul de publicare şi intrare în vigoare a actelor oficiale**;

- textului „şi rusă” din articolul 6 alin. (1);
- textului „şi rusă” din articolul 8 alin. (1);
- textului „şi rusă” din articolul 10;
- textului „sau rusă” din articolul 12 alin. (1) din **Legea nr. 382 din 19 iulie 2001 cu privire la drepturile persoanelor aparţinând minorităţilor naţionale şi la statutul juridic al organizaţiilor lor**;

- textului „*împreună cu traducerea lui în limba rusă*” din articolul 47 alin. (8);
- textului „*sau în limba rusă. Secretariatul Parlamentului asigură traducerea lor în limba respectivă*” din articolul 47 alin. (10) din **Regulamentul Parlamentului, adoptat prin Legea nr. 797 din 2 aprilie 1996**;

- articolului 4 alin. (2) din **Codul jurisdicţiei constituţionale, adoptat prin Legea nr. 502 din 16 iunie 1995**.

2. Autorii sesizării au susținut că dispoziţiile criticate sunt contrare articolelor 7, 13 alin. (1) și (2), 16 alin. (2) și 10 alin. (2) din Constituţie.

3. Prin decizia Curţii Constituţionale din 31 ianuarie 2018, sesizarea a fost declarată admisibilă, fără a se prejudeca fondul cauzei.

4. În procesul examinării sesizării, Curtea Constituţională a solicitat opiniile Parlamentului, Președintelui Republicii Moldova și Guvernului.

5. În şedinţa publică a Curţii, sesizarea a fost susținută de către domnii deputați Ion Casian și Roman Boțan, autori ai sesizării. Parlamentul a fost reprezentat de către dl Radu Radu, consultant principal în cadrul Serviciului reprezentare la Curtea Constituţională şi la organele de drept, din cadrul Direcției generale juridice a Secretariatului Parlamentului. Guvernul a fost reprezentat de către dl Eduard Serbenco, secretar de stat în cadrul Ministerului Justiției.

ÎN FAPT

6. Pe 1 septembrie 1989 a fost adoptată Legea nr. 3465 cu privire la funcţionarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti, care prevede în preambulul său, între altele, faptul că limbii ruse i se vor asigura, pe teritoriul acestei Republici, condiţiile necesare pentru a fi folosită şi dezvoltată ca limbă de comunicare între naţiunile din Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste. De asemenea, în articolul 10 al acestei Legi se menționează că actele organelor puterii de stat, ale administrației de stat și ale organizațiilor obștești trebuie traduse în limba rusă.

7. În conformitate cu articolul 1 din Legea nr. 173 din 6 iulie 1994 privind modul de publicare şi intrare în vigoare a actelor oficiale, actele oficiale se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, în limba de stat cu traducere în limba rusă şi în alte limbi, conform legislaţiei.

8. În acest sens, și articolul 47 din Regulamentul Parlamentului, adoptat prin Legea nr. 797 din 2 aprilie 1996, stabilește că proiectul actului legislativ se prezintă în limba română, împreună cu traducerea lui în limba rusă.

9. De asemenea, Legea nr. 382 din 19 iulie 2001 cu privire la drepturile persoanelor aparţinând minorităţilor naţionale şi la statutul juridic al organizaţiilor lor stabilește la articolul 12 că persoanele aparţinând minorităţilor naţionale au dreptul de a se adresa în instituţiile publice oral şi în scris, în limba română sau rusă, şi de a primi răspuns în limba în care au formulat adresarea.

10. Articolul 4 din Codul jurisdicției constituționale, adoptat prin Legea nr. 502 din 16 iunie 1995, prevede că pot fi supuse controlului de constituționalitate numai actele normative adoptate după intrarea în vigoare a Constituţiei Republicii Moldova, adică după data de 27 august 1994.

LEGISLAŢIA NAȚIONALĂ PERTINENTĂ

11. Prevederile relevante ale Constituţiei sunt următoarele:

Articolul 7
Constituţia, Lege Supremă

„Constituţia Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nici o lege şi nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituţiei nu are putere juridică.”

Articolul 10
Unitatea poporului şi dreptul la identitate

„[…]

(2) Statul recunoaşte şi garantează dreptul tuturor cetăţenilor la păstrarea, la dezvoltarea şi la exprimarea identităţii lor etnice, culturale, lingvistice şi religioase."

Articolul 13
Limba de stat, funcţionarea celorlalte limbi

„(1) Limba de stat a Republicii Moldova este limba română, funcţionând pe baza grafiei latine.

[…]"

Articolul 16
Egalitatea

„[…]

(2) Toţi cetăţenii Republicii Moldova sunt egali în faţa legii şi a autorităţilor publice, fără deosebire de rasă, naţionalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenenţă politică, avere sau de origine socială."

12. Prevederile relevante ale Legii nr. 3465 din 1 septembrie 1989 cu privire la funcţionarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti sunt următoarele:

„[…]

RSS Moldovenească asigură pe teritoriul său condiţiile necesare pentru folosirea şi dezvoltarea **limbii ruse ca limbă de comunicare între naţiunile din Uniunea RSS, precum şi a** limbilor populaţiilor de alte naţionalităţi care locuiesc în republică."

Articolul 2

„În localităţile în care majoritatea o constituie populaţia de naţionalitate găgăuză limba oficială în diferite sfere ale vieţii este limba de stat, limba găgăuză **sau cea rusă**."

Articolul 3

„Limba rusă, ca limbă de comunicare între naţiunile din Uniunea RSS, se foloseşte pe teritoriul republicii alături de limba moldovenească în calitate de limbă de comunicare între naţiuni, ceea ce asigură un bilingvism naţional-rus şi rus-naţional real."

Articolul 6

„În relaţiile cu organele puterii de stat, administraţiei de stat şi organizaţiilor obşteşti, precum şi cu întreprinderile, instituţiile şi organizaţiile situate pe teritoriul RSS Moldoveneşti limba de comunicare orală sau scrisă - moldovenească **sau rusă - o alege cetăţeanul**. În localităţile cu populaţie de naţionalitate găgăuză ce garantează dreptul cetăţeanului de a folosi şi limba găgăuză în relaţiile menţionate.

[…]"

Articolul 7

„Pentru lucrătorii de conducere, lucrătorii organelor puterii de stat, administraţiei de stat şi organizaţiilor obşteşti, precum şi pentru lucrătorii de la întreprinderi, instituţii şi organizaţii, care în virtutea obligaţiilor de serviciu vin în contact cu cetăţenii (ocrotirea sănătăţii, învăţământul public, cultura, mijloacele de informare în masă, transporturile, telecomunicaţiile, comerţul , sfera deservirii sociale, gospodăria comunală şi de locuinţe, organele de ocrotire a normelor de drept, serviciul de salvare şi de lichidare a avariilor ş.a.), indiferent de apartenenţa naţională, în scopul de a asigura dreptul cetăţeanului la alegerea limbii se stabilesc cerinţe în ceea ce priveşte cunoaşterea limbilor moldovenească, **rusă**, iar în localităţile cu populaţie de naţionalitate găgăuză - şi a limbii găgăuze la nivelul comunicării necesar pentru îndeplinirea obligaţiilor profesionale. Gradul de cunoaştere a limbilor se determină în modul stabilit de Consiliul de Miniştri al RSS Moldoveneşti în conformitate cu legislaţia în vigoare."

Articolul 9

„Limba de lucru în organele puterii de stat, administraţiei de stat şi organizaţiilor obşteşti este limba de stat, **care se introduce pe etape**. **Tot odată se asigură traducerea în limba rusă**.

Limba lucrărilor de secretariat în organele puterii de stat, administraţiei de stat şi organizaţiilor obşteşti este limba de stat. **În caz de necesitate documentele se traduc în limba rusă.**

În localităţile cu populaţie de naţionalitate găgăuză limba de lucru şi limba lucrărilor de secretariat în organele puterii de stat, administraţiei de stat şi organizaţiilor obşteşti este limba de stat, limba găgăuză **sau cea rusă**.

[…]"

Articolul 10

„Actele organelor puterii de stat, administraţiei de stat şi organizaţiilor obşteşti se întocmesc şi se adoptă în limba de stat, **urmând să fie traduse în limba rusă**. În localităţile cu populaţie de naţionalitate găgăuză - în limba de stat ori în limba găgăuză **sau în cea rusă, urmând să fie traduse**.

[…]"

Articolul 11

„În caz de adresare în scris a organelor puterii de stat şi organizaţiilor obşteşti către cetăţean se foloseşte limba moldovenească sau rusă, în localităţile cu populaţie de naţionalitate găgăuză - moldovenească, găgăuză **sau rusă.** La eliberarea documentelor se folosesc **la libera alegere a cetăţeanului** limba moldovenească sau rusă ori limbile moldovenească şi rusă, iar în localităţile cu populaţie de naţionalitate găgăuză - limba moldovenească, găgăuză **ori rusă** sau limbile moldovenească, găgăuză **şi rusă**.

Organele puterii de stat, administraţiei de stat, organizaţiilor obşteşti, întreprinderile, instituţiile şi organizaţiile primesc şi examinează documentele prezentate de către cetăţeni în limba moldovenească **sau în cea rusă**, iar în localităţile cu populaţie de naţionalitate găgăuză - limba moldovenească, găgăuză ori rusă. La documentele prezentate în alte limbi trebuie anexată traducerea în limba moldovenească **sau rusă**."

Articolul 18

„RSS Moldovenească garantează dreptul la educaţie preşcolară la studii medii de cultură generală, medii de specialitate, tehnico-profesionale şi superioare în limbile moldovenească **şi rusă** şi creează condiţiile necesare pentru realizarea dreptului cetăţenilor de alte naţionalităţi, care locuiesc în republică, la educaţie şi instruire în limba maternă (găgăuză, ucraineană, bulgară, ivrit, idiş ş.a.).”

Articolul 20

„În instituţiile de învăţământ mediu de specialitate, în cele tehnico-profesionale şi superioare se asigură instruirea în limba de stat **şi în limba rusă** la specialităţile necesare RSS Moldoveneşti. Pentru satisfacerea necesităţilor de ordin economic şi cultural ale republicii se creează grupe şi serii cu instruirea în limbile ce funcţionează pe teritoriul RSS Moldoveneşti (găgăuză, ucraineană, bulgară, idiş ş.a.). În grupele naţionale cu destinaţie specială predarea disciplinelor de specialitate se efectuează în limba maternă a elevilor şi studenţilor.”

Articolul 25

„Denumirile ministerelor, comitetelor de stat şi departamentelor, întreprinderilor,instituţiilor şi organizaţiilor şi ale subdiviziunilor lor structurale se formează în limba de stat **şi se traduc în limba rusă** (în localităţile cu populaţie de naţionalitate găgăuză - în limba găgăuză). Denumirile luate între ghilimele nu se traduc, ci se reproduc prin transliteraţie.”

Articolul 27

„Blanchetele oficiale, textele sigiliilor şi ştampilelor se execută în limba de stat **şi în limba rusă**, iar în localităţile respective - în limba de stat, în găgăuză **şi rusă**.

Blanchetele (formularele) folosite în sfera socială (în instituţiile de telecomunicaţii, la casele de economii, la întreprinderile de deservirea socială a populaţiei ş.a.) se imprimă în limba de stat **si în limba rusă** (în localităţile respective - în limba de stat,în găgăuză **şi rusă) şi, la dorinţa cetăţeanului, se completează în una dintre limbile de pe blanchetă (formular)**.”

Articolul 28

„Firmele cu denumirile organelor puterii de stat administraţiei de stat şi organizaţiilor obşteşti, ale întreprinderilor instituţiilor şi organizaţiilor, indicatoarele de pieţe, străzi,stradele localităţi şi de alte obiective geografice se execută în limba de stat **şi în limba rusă** (în localităţile respective - în limba de stat, în găgăuză **şi rusă**) şi sunt dispuse în stânga (de asupra) în limba de stat **şi în dreapta (de subt) în limba rusă**, iar în localităţile respective - în stânga (de asupra) în limba găgăuză, în centru (dedesubt) în limba de stat; **în dreapta (mai jos) în limba rusă**.”

13. Prevederile relevante ale Legii nr. 173 din 6 iulie 1994 privind modul de publicare şi intrare în vigoare a actelor oficiale sunt următoarele:

Articolul 1

„(1) Legile, promulgate de Preşedintele Republicii Moldova, hotărârile Parlamentului, decretele Preşedintelui Republicii Moldova, hotărârile şi dispoziţiile Guvernului, actele Curţii Constituţionale şi ale Curţii de Conturi,

actele normative ale organelor centrale de specialitate ale administraţiei publice, ale Băncii Naţionale a Moldovei şi ale Comisiei Naţionale a Pieţei Financiare, precum şi actele normative de ratificare, acceptare, aprobare sau aderare la tratatele internaţionale, însoţite de textul tratatului în limba de stat, inclusiv textele anexelor şi documentelor aferente, rezervele şi declaraţiile Republicii Moldova la tratat efectuate la momentul semnării, ratificării, acceptării, aprobării sau aderării, actele normative referitoare la suspendarea, denunţarea sau stingerea tratatelor internaţionale, ordinul ministrului afacerilor externe şi integrării europene prin care se aduce la cunoştinţa publică data intrării în vigoare, a suspendării sau data stingerii tratatelor internaţionale* se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova**, editat de Agenţia Informaţională de Stat "Moldpres", în limba de stat **cu traducere în limba rusă şi în alte limbi, conform legislaţiei.** În caz de necesitate, în Monitorul Oficial se publică şi alte acte oficiale.

[…]"

14. Prevederile relevante ale Legii nr. 382 din 19 iulie 2001 cu privire la drepturile persoanelor aparţinând minorităţilor naţionale şi la statutul juridic al organizaţiilor lor sunt următoarele:

Articolul 6

„(1) Statul garantează realizarea drepturilor persoanelor aparţinând minorităţilor naţionale la educaţie preşcolară, la studii primare, medii (generale şi profesionale), superioare şi postuniversitare în limbile moldovenească **şi rusă**, creează condiţii pentru realizarea dreptului lor la educaţie şi la instruire în limba maternă (ucraineană, găgăuză, bulgară, ivrit, idiş etc.).

[…]"

Articolul 8

„(1) Statul asigură publicarea actelor normative, comunicărilor oficiale şi altor informaţii de importanţă naţională în limbile moldovenească **şi rusă**.

[…]"

Articolul 10

„Denumirile localităţilor, străzilor şi stradelelor se indică în limba moldovenească, dar, după caz, la decizia autorităţilor administraţiei publice locale, şi în altă limbă, în conformitate cu legislaţia în vigoare. Denumirile instituţiilor şi localurilor publice se indică în limbile moldovenească **şi rusă**. În localităţile cărora le-a fost acordat statut special de autonomie, denumirile nominalizate se indică şi în alte limbi oficiale, stabilite prin legile respective."

Articolul 12

„(1) Persoanele aparţinând minorităţilor naţionale au dreptul de a se adresa în instituţiile publice oral şi în scris, în limba moldovenească **sau rusă**, şi de a primi răspuns în limba în care au formulat adresarea.

[…]"

15. Prevederile relevante ale Regulamentului Parlamentului, adoptat prin Legea nr. 797 din 2 aprilie 1996, sunt următoarele:

Articolul 47
Condiţiile exercitării dreptului de iniţiativă legislativă
şi subiecţii acestui drept

„[…]

(8) Proiectul actului legislativ se prezintă în limba moldovenească **împreună cu traducerea lui în limba rusă**.

[…]

(10) Proiectele de acte legislative şi propunerile legislative înaintate de deputaţi se prezintă în limba moldovenească **sau în limba rusă. Secretariatul Parlamentului asigură traducerea lor în limba respectivă**.

[…]”

16. Prevederile relevante ale Legii nr. 100 din 22 decembrie 2017 cu privire la actele normative sunt următoarele:

Articolul 56
Intrarea în vigoare și înregistrarea actelor normative

„[…]

(7) Actele normative se traduc **în limba rusă** la etapa de publicare a acestora în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.”

Articolul 74
Încetarea acţiunii actului normativ

„(1) Acţiunea actului normativ încetează dacă:

a) actul este abrogat;

b) actul este declarat neconstituţional sau, după caz, ilegal prin hotărâre definitivă a instanţei competente;

c) termenul de aplicare a actului a expirat;

d) actul s-a consumat;

e) actul a devenit desuet.

(2) În cazul prevăzut la alin.(1) lit.c), autoritatea emitentă poate interveni pentru a preveni încetarea acţiunii actului normativ.”

17. Prevederile relevante ale Codului jurisdicţiei constituţionale, adoptat prin Legea nr. 502 din 16 iunie 1995, sunt următoarele:

Articolul 4
Competenţa în materie a Curţii Constituţionale

„[…]

(2) Se supun controlului constituţionalităţii numai actele normative adoptate după intrarea în vigoare a Constituţiei Republicii Moldova – 27 august 1994.

[…]”

18. Prevederile relevante ale Legii nr. 317 din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională sunt următoarele:

Articolul 31
Limitele de competență

„[…]

(2) Sunt supuse controlului constituţionalităţii numai actele normative adoptate după intrarea în vigoare a Constituției Republicii Moldova – 27 august 1994.

[…]”

ÎN DREPT

A. ADMISIBILITATEA

19. Prin decizia din 31 ianuarie 2018, Curtea a confirmat respectarea condițiilor de admisibilitate a unei sesizări, în prezenta cauză.

20. Curtea a constatat că sesizarea depusă îndeplinește condițiile prealabile ale admisibilității, atât sub aspectul obiectului său, fiind contestate câteva legi considerate în vigoare, cât și sub aspectul titularilor dreptului de sesizare, ea fiind semnată de un grup de deputați.

21. Autorii obiecției de neconstituționalitate își structurează critica din două puncte de vedere: primul se referă la dispozițiile legale relative la funcționarea limbii ruse pe teritoriul Republicii Moldova, iar cel de-al doilea se referă la interzicerea controlului de constituționalitate a actelor normative adoptate până pe 27 august 1994, data intrării în vigoare a Constituției Republicii Moldova.

22. Curtea a analizat apoi dispozițiile contestate ale Legii nr. 3465 din 1 septembrie 1989 cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești. Având în vedere chiar titlul acestei legi și dubiile pe care le presupune formularea sa, Curtea a trebuit să-și nuanțeze practica de declarare a admisibilității capetelor de sesizare. De principiu, Curtea poate verifica constituționalitatea unei legi dacă se poate afirma că aceasta produce efecte în general, adică dacă nu a căzut în desuetudine. Căderea în desuetudine a unei legi presupune, pe de o parte, lipsa utilizării îndelungate și continuate a acesteia, iar pe de altă parte, existența unei practici opuse în cadrul comunității. Această teorie constituie, de fapt, o formă de cooperare inteligentă între judecători, i.e. Curtea Constituțională sau instanțele de drept comun și legislativ, care contribuie la asanarea ordinii juridice de legile care nu mai sunt utile pentru contemporaneitate.

23. Teoria desuetudinii reprezintă o punere în operă a ideii potrivit căreia dreptul trebuie să evolueze odată cu schimbarea realităților sociale. De fapt, valorile prezente ale comunității sunt cele care influențează

aplicabilitatea legilor vechi. Așadar, legile căzute în desuetudine nu mai beneficiază de autoritatea conferită inițial de către legislativ, din cauza eșecului lor de a reflecta realitatea socială. De altfel, Legea nr. 100 din 22 decembrie 2017 cu privire la actele normative prevede la articolul 74 alin. (1) lit. e) că actele normative își încetează acțiunea dacă au devenit desuete.

24. Începându-și analiza din această perspectivă, Curtea a reținut că declararea caracterului desuet al unei legi nu reprezintă o tehnică inedită. În Scoția, de exemplu, *Court of Session* a trebuit să judece, în 1913, în *M'Ara v. Magistrates of Edinburgh*, 1913 S. C. 1059, cazul unui orator stradal care fusese arestat pentru ținerea de discursuri fără licență pe străzile Edinburghului, în lipsa unei proclamații a magistraților. Ea a hotărât că aceștia din urmă nu mai aveau competența de a emite astfel de proclamații, pentru că Legea din 1606, care le acordase, odată, această competență, căzuse în desuetudine. Lordul Dunedin, pe atunci președinte al acestei Curți, a afirmat că îi „pare certă căderea în desuetudine a legii, pentru că știm cu toții că obiceiul întâlnirilor publice există din timpuri imemoriale, cu siguranță de când s-a intensificat activitatea politică, odată cu Legea reformei din 1832” (pp. 1975-1076). Lordul Mackenzie, care a admis căderea în desuetudine a legii, a observat că dacă „s-ar constata altceva ar însemna să se afirme că persoanele nu se pot întruni atunci când vor în acest oraș, dacă nu trec mai întâi pe la primar și pe la ceilalți funcționari publici pentru a-i notifica despre cauza legitimă a întrunirii lor și pentru a obține o autorizație” (p. 1070). În *Buckoke v. Greater London Council*, CA [1971] Ch 655, Curtea de Apel a Angliei a judecat un caz în care reclamantul, pompier, a contestat, împreună cu sindicatul breslei sale, instrucțiunile emise de către angajatorii săi. Aceste instrucțiuni le sugerau șoferilor mașinilor antiincendiu să ignore semnele rutiere, atunci când este nevoie. Lordul Denning, judecătorul de caz, a menționat că „există un principiu fundamental al constituției noastre, conținut de Declarația Drepturilor, potrivit căruia nimeni, nici măcar Coroana, nu poate ignora legile sau aplicarea lor. Însă această afirmație poate fi supusă detalierii. Atunci când o lege devine literă moartă, poliția nu trebuie să urmărească. Magistrații nu trebuie să pedepsească. Ei pot să acorde o scutire absolută”. Instanțele din Virginia de Vest (Statele Unite ale Americii) aplică și ele cu succes această doctrină. În *State v. Donley*, 607 S.E. 2d 474, 479-80 (W. Va. 2004), a fost trasă la răspundere o mama divorțată care și-a ascuns copiii de tatăl care dorea să-i viziteze, în baza § 61-2-14d al Codului Virginiei de Vest din 1984. Potrivit apelantei, fapta sa era una *malum prohibitum*, adică o faptă care este pedepsită doar pentru că este interzisă de lege, deși nu este imorală în mod necesar, nu una *malum in se*, adică o faptă imorală în mod inerent, cum ar fi omorul, incendierea premeditată sau violul. Conform jurisprudenței constante a instanțelor din Virginia de Vest, pentru a se putea constata căderea în desuetudine a legilor penale, acestea trebuie să

incrimineze faptele *malum prohibitum*. Doar aceste legi își pot pierde în timp caracterul penal, spre deosebire de legile care incriminează fapte *malum in se*. Apoi, trebuie să existe o ignorare deschisă, notorie și generalizată a legii, o perioadă îndelungată de timp. În fine, trebuie să existe o politică vădită de neaplicare a legii. Acestea sunt etapele „testului Printz", stabilit în hotărârea eponimă *Legal Ethics v. Printz*, 187 W.Va. 182, 416 S.E.2d 720 (1992). Totuși, în acest caz, Curtea Supremă de Apel a Virginiei de Vest a reținut că ascunderea unui copil minor, prin încălcarea ordinului unei instanțe, constituie o faptă *malum in se*. Mai mult, apelanta nu a prezentat nicio probă potrivit căreia persoanele care comit această infracțiune nu sunt trase la răspundere, nici că ar exista „o politică generalizată de neaplicare a legii".

25. În cazul *The Municipal Corporation for City of Pune v. Bharat Forge Co. Ltd. & Ors* din 10 martie 1995, Curtea Supremă a Indiei a reținut, la parag. 34, că „nu vede de ce ar interveni vreo obiecție de principiu pentru aplicarea teoriei desuetudinii în cazul legilor din India. Cetățenii ar trebui să știe dacă, în situația în care o lege nu a fost utilizată o perioadă îndelungată de timp, în defavoarea unei practici contrare, ei trebuie să mai acționeze potrivit *literei* ei *moarte*". Curtea Supremă a Indiei a considerat că „ar fi spre binele cauzei dreptății să se accepte aplicarea teoriei desuetudinii în țara noastră și că acest principiu poate fi acceptat aici: într-adevăr, există nevoia implementării sale, pentru că persoanele care trăiesc într-o Indie liberă, care beneficiază de garantarea drepturilor fundamentale, trebuie să fie protejate de urmărirea și pedepsirea lor pentru încălcarea unei legi devenite literă moartă. Trebuie bătătorită o nouă cale".

26. În Decizia nr. 498 din 10 mai 2012, Curtea Constituțională a României a trebuit să decidă neconstituționalitatea unor prevederi dintr-o lege referitoare la protejarea populației împotriva unor activități comerciale ilicite. Potrivit autorului sesizării, textul legal contestat ar fi încălcat principiul liberei circulații a mărfurilor, prin interzicerea revânzării mărfurilor cumpărate de la unități de desfacere care vând atât cu amănuntul, cât și cu ridicata, atât pentru uzul personal al consumatorilor, cât și pentru uz general. Curtea Constituțională a României a reținut că prevederile legale contestate au fost adoptate în perioada de tranziţie pe care a străbătut-o România începând cu anul 1990. Raţiunea care a stat la baza adoptării acestora, aşa cum reiese chiar din titlul ei, precum şi din expunerea de motive care a însoţit proiectul de lege, a fost cea a protejării populaţiei împotriva unor activităţi comerciale ilicite. Având în vedere însă faptul că, de la data adoptării lor și până la data pronunțării Deciziei, societatea românească a suferit un amplu proces de trecere la economia liberă de piaţă, pentru desfăşurarea unui comerţ modern, în măsură să satisfacă exigenţele standardelor naţionale şi europene actuale, Curtea a apreciat că textul de lege criticat nu mai corespunde realităţilor economice actuale, practicile comerciale devenind

mult mai flexibile, în armonie cu cerinţele economiei de piaţă. Pentru Curtea Constituțională a României, conceptul economiei de piaţă este un concept viu, evolutiv, astfel încât Curtea nu îl poate interpreta ca pe unul cu conţinut fix, imuabil, ci având în vedere situaţia socio-economică a statului. În consecință, Curtea din România a declarat neconstituționale prevederile legale contestate.

27. În afară de exemplele oferite *supra,* Curtea va aduce un exemplu din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, care manifestă pentru judecătorii naționali o autoritate indubitabilă. Curtea Europeană a analizat în *Soering v. Regatul Unit,* 7 iulie 1989, compatibilitatea extrădării unui cetățean german, Jens Soering, din Regatul Unit în Statele Unite ale Americii, unde risca judecarea și condamnarea la pedeapsa capitală, cu articolul 3 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care interzice tratamentele și pedepsele inumane sau degradante. Reclamantul Soering, autor al câtorva omoruri, avea la acea dată 18 ani și se afla sub evidență psihiatrică. Curtea Europeană a amintit, la parag. 102 al hotărârii, că Convenția este un instrument viu care trebuie interpretat în lumina condițiilor de viață ale prezentului. „Pentru a stabili dacă un anumit tratament sau o anumită pedeapsă trebuie considerată drept inumană sau degradantă în scopurile articolului 3, Curtea nu poate decât să fie influențată de evoluțiile și standardele comune acceptate din politica penală a statelor membre ale Consiliului Europei în această sferă. *De facto,* pedeapsa capitală nu mai există, pe timp de pace, în statele contractante ale Convenției. În puținele state contractante care mai mențin pedeapsa capitală pentru anumite infracțiuni comise pe timp de pace, condamnările la moarte nu sunt puse în aplicare, chiar dacă sunt pronunțate”. Potrivit Curții Europene, la acea dată exista un *consens virtual* în sistemele din vestul Europei, potrivit căruia pedeapsa capitală nu mai era conformă cu standardele juridice regionale. Curtea Europeană a considerat că așteptarea aplicării pedepsei capitale ar fi încălcat articolul 3 din Convenție. Aceste considerente ale Curții Europene pot fi asimilate unei constatări a căderii în desuetudine a textului articolului 2 din Convenție, care permitea aplicarea pedepsei capitale.

28. De altfel, în opinia sa concurentă la această hotărâre, judecătorul De Meyer a susținut că articolul 2 din Convenția Europeană era depășit de evoluția conștiinței și a practicii juridice, pentru că pedeapsa capitală nu era conformă cu starea de fapt existentă în civilizația europeană. Judecătorul De Meyer a sugerat, de fapt, că pedeapsa capitală permisă de articolul 2 căzuse în desuetudine, fiind contrară standardelor juridice europene și ordinii publice a Europei.

29. Pornind de la aceste exemple, Curtea a considerat că analiza caracterului desuet al Legii cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești trebuie făcută la etapa admisibilității. **Dată fiind titulatura concludentă a Legii, dar și din rațiuni practice**, Curtea a trebuit să verifice mai întâi dacă textul

legislativ contestat în fața sa este în vigoare, pentru ca apoi să-i stabilească, dacă mai este nevoie, conformitatea cu Constituția.

30. Curtea a notat că însăși denumirea Legii reflectă o realitate depășită. Denumirea de „Republică Sovietică Socialistă Moldovenească" nu mai există din 23 mai 1991, când numele statului nostru s-a modificat în Republica Moldova.

31. Curtea a observat că aceeași denumire a legii induce existența unui paternalism în materie de utilizare a limbilor în general, incompatibil cu realitățile europene prezente în materie de drepturi fundamentale.

32. De asemenea, Curtea a remarcat, în preambulul Legii, o altă dovadă a caracterului desuet al acesteia: obligativitatea utilizării limbii ruse ca limbă de comunicare între națiunile din Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste. Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste s-a destrămat pe 26 decembrie 1991. De altfel, dacă ar fi acceptată vigoarea legii în discuție, această obligație ar constitui o altă impunere a unei concepții de o manieră paternalistă, atipică pentru perioada contemporană. Națiunile statelor succesoare ale Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste pot utiliza ca limbă de comunicare orice limbă doresc, important fiind actul înțelegerii.

33. În continuare, Curtea a adus ca exemplu articolul 12 din Lege, care impune utilizarea limbii de stat în lucrările de secretariat la întreprinderile, instituțiile și organizațiile situate pe teritoriul RSS Moldovenești. Pentru că nu distinge între entitățile publice și cele private, această prevedere este depășită și ea de realitatea prezentului. Problemele de organizare și de administrare ale entităților private constituie apanajul conducerii acestor entități și nu reprezintă o preocupare statală.

34. Caracterul tranzitoriu al acestei Legi, valabil doar pentru epoca în care a fost adoptată, este demonstrat și de numeroase legi ulterioare care au preluat prevederi din aceasta. Legea nr. 382 din 19 iulie 2001 cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor conține anumite garanții referitoare la limbile minorităților. Alte două legi - Legea nr. 344 din 23 decembrie 1994 privind statutul juridic special al Găgăuziei și Legea nr. 173 din 22 iulie 2005 cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului - dezvoltă prevederi ale Legii contestate. De asemenea, Legea nr. 1227 din 27 iunie 1997 cu privire la publicitate, Legea nr. 220 din 19 octombrie 2007 privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali, Legea nr. 160 din 22 iulie 2011 privind reglementarea prin autorizare a activității de întreprinzător și Legea nr. 125 din 11 mai 2007 privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie dezvoltă sau chiar modifică radical prevederi conținute de Legea cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești. Legislația procesuală civilă și penală schimbă optica prevederilor Legii cu privire la

funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești cu referire la limba în care se formulează cererile și în care se desfășoară procedurile judiciare în Republica Moldova.

35. Toate aceste considerente au motivat Curtea să constate caracterul desuet și inutil al Legii cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești. Pe de o parte, nu dispozițiile sale produc efecte, ci dispozițiile legilor speciale ulterioare. Pe de altă parte, comunitatea din Republica Moldova trăiește într-un alt stat, unul nou, de drept, democratic și independent, în care rațiunile de moment ale Legii cu privire la funcționarea limbilor vorbite nu-și mai au rostul. Curtea a subliniat că, potrivit articolului 74 alin. (1) din Legea nr. 100 din 22 decembrie 2017 cu privire la actele normative, efectul constatării desuetudinii unei legi presupune încetarea acțiunii sale, tot așa cum se întâmplă în cazul abrogării ei. În consecință, Curtea a declarat inadmisibil capătul de sesizare care avea ca obiect prevederile din această Lege.

36. Examinând sesizarea, Curtea a observat invocarea articolelor 13 și 16 din Constituție în sprijinul criticii de neconstituționalitate a unor prevederi din Legea nr. 173 din 6 iulie 1994 privind modul de publicare și intrare în vigoare a actelor oficiale, din Legea nr. 382 din 19 iulie 2001 cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor și din Regulamentul Parlamentului, adoptat prin Legea nr. 797 din 2 aprilie 1996. Aceste prevederi se referă, în general, la traducerea actelor normative adoptate sau emise de către unele autorități centrale ale Republicii Moldova în limba rusă și în alte limbi, la garantarea de către stat a dreptului la educație în limba rusă și în alte limbi ale minorităților din Republica Moldova, la publicarea actelor normative, a comunicărilor oficiale și a altor informații de importanță națională în limba rusă și la afișarea denumirilor instituțiilor și a localurilor publice în limba rusă.

37. Curtea a trebuit să verifice, așadar, incidența articolului 13 din Constituție care, citit prin prisma Declarației de Independență, prevede că limba de stat a Republicii Moldova este limba română.

38. Curtea a reținut că caracterul oficial al limbii române în Republica Moldova nu exclude traducerea actelor normative adoptate sau emise de către unele autorități centrale ale Republicii Moldova în alte limbi, garantarea de către stat a dreptului la educație în limba rusă, publicarea actelor normative, a comunicărilor oficiale și a altor informații de importanță națională în limba rusă și afișarea denumirilor instituțiilor și a localurilor publice în limba rusă. Textele de lege contestate din acest punct de vedere nu prevăd publicarea actelor normative, desfășurarea procesului de învățământ sau afișarea denumirilor instituțiilor și a localurilor publice **exclusiv în limba rusă**, ci, **în primul rând, în limba română**, limba rusă constituind o opțiune subsecventă.

39. Curtea a notat că autoritățile statale sunt perfect îndreptățite să promoveze cunoașterea și utilizarea limbii oficiale, adică a limbii române, și să-i asigure protecția, fără constrângeri (a se vedea, *mutatis mutandis*, pct. 40 din Opinia Comisiei de la Veneția privind Legea limbii de stat a Republicii Slovace nr. 555/2009 din 8 octombrie 2010).

40. Protecția și promovarea limbii oficiale garantează dezvoltarea identității comunității statale și asigură comunicarea dintre și în cadrul părților constitutive ale populației. Posibilitatea cetățenilor de a utiliza limba oficială oriunde în țară permite evitarea unei discriminări în regiunile în care minoritățile sunt majoritare. Cunoașterea limbii oficiale este importantă și din perspectiva persoanelor care aparțin de minoritățile naționale. De altfel, Raportul explicativ al prevederilor Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale, intrată în vigoare pentru Republica Moldova pe 1 februarie 1998, raport în care este comentat articolul 14 § 3 din Convenție, menționează că „cunoașterea limbii oficiale constituie un factor favorabil coeziunii și integrării sociale”. Mai mult, deși cutumă, Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare constituie pentru autoritățile Republicii Moldova o sursă de drept (a se vedea articolul 38 din Convenția din 23 mai 1969 cu privire la dreptul tratatelor, în vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993). Preambulul acesteia prevede că „protecția și încurajarea limbilor regionale sau minoritare nu trebuie să se facă în detrimentul limbilor oficiale și a necesității de a le însuși”.

41. Din dispozițiile legale contestate în acest sens, Curtea nu a dedus cum ar fi afectat caracterul oficial al limbii române în Republica Moldova. Curtea a menționat că dacă ar accepta această critică a autorilor sesizării ar comite o eroare logică formală. Concluzia încălcării articolului 13 din Constituție prin utilizarea adiacentă a limbii ruse în anumite sfere sociale nu decurge din premisa că limba română este limba oficială a statului Republica Moldova. Prin urmare, Curtea a reținut că, atât timp cât există condiția prioritară a publicării actelor normative, a desfășurării procesului de învățământ, a comunicării de informații oficiale sau de importanță națională, a afișării denumirilor instituțiilor și a localurilor publice **în limba română**, articolul 13 din Constituție nu devine incident.

42. Cu o referire specială la critica articolului 6 alin. (1) din Legea nr. 382 din 19 iulie 2001 cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor, Curtea a făcut trimitere la cauza *Cipru v. Turcia*, judecată de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului pe 10 mai 2001, în care s-a constatat încălcarea articolului 2 din Protocolul nr. 1 în privința ciprioților greci care locuiau în Ciprul de Nord, de vreme ce acestora nu le fusese asigurată posibilitatea de a învăța în ciclul secundar de școală în limba greacă, după ce au încheiat ciclul primar în această limbă (§§ 273-280). Rațiunea acestor constatări ale Curții Europene este valabilă și pentru

situația elevilor care nu-și pot continua învățământul în limba rusă, odată ce l-au început în această limbă.

43. Cu privire la incidența articolului 16 din Constituție, care garantează egalitatea cetățenilor în fața legii și a autorităților publice, Curtea a subliniat importanța respectării de către statul Republica Moldova a prevederilor convențiilor internaționale privind protecția minorităților naționale.

44. Deși Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare nu garantează un drept general pentru vorbitorii de limbi regionale sau minoritare de a comunica, în relația lor cu autoritățile publice, în limba lor, aceasta le cere statelor, la articolul 10, să adopte o atitudine pozitivă privind utilizarea unei limbi regionale sau minoritare în contactele cu administrația și serviciile publice, atunci când este posibil, fără să existe constrângeri excesive din partea autorităților publice.

45. Problema unei presupuse discriminări a minorităților de alte limbi decât limba rusă nu conduce, în mod logic, la eliminarea limbii ruse din prevederile legale contestate. Curtea a subliniat acest fapt inclusiv prin prisma dispozițiilor Cartei de la Paris pentru o nouă Europă, ratificată de către Republica Moldova prin Legea nr. 1990 din 21 noiembrie 1990, care prevăd că trebuie încurajată preţioasa contribuţie a minorităţilor naţionale la viaţa societăţilor noastre și **că trebuie îmbunătățită în continuare situaţia acestora**. Prin semnarea acestei Carte, Republica Moldova şi-a exprimat profunda convingere că pacea, dreptatea, stabilitatea şi democraţia reclamă protejarea identităţii etnice, culturale, lingvistice şi religioase a minorităţilor naţionale şi crearea condiţiilor pentru promovarea acestei identităţi. Republica Moldova s-a obligat să soluționeze problemele referitoare la minorităţile naţionale în mod satisfăcător numai într-un cadru politic democratic.

46. Curtea a subliniat că Declarația de Independență a Republicii Moldova a anunțat aderarea la Carta de la Paris pentru o nouă Europă. Prin urmare, salvgardarea drepturilor lingvistice ale minorităților naționale din Republica Moldova face parte din identitatea sa constituțională, concluzie pe care Curtea a dedus-o din considerentele Hotărârii sale nr. 36 din 5 decembrie 2013, parag. 86. În acest sens, noua ordine constituțională a Republicii Moldova, instituită prin adoptarea Constituției din 1994, fie trebuie să recunoască deplina efectivitate a Declarației de Independență, fie trebuie să nu o facă deloc. Curtea a hotărât că Declarația de Independență este definitorie pentru ordinea constituțională a Republicii Moldova, în întregul ei.

47. Stabilind inadmisibilitatea acestui capăt de sesizare, Curtea a avut în vedere prevederile acestor tratate internaționale obligatorii pentru Republica Moldova, care instituie standardele minime în materie de drepturi ale minorităților lingvistice. Ea a accentuat importanța discutării problemelor din această sferă în forul legislativ.

48. Curtea a menționat că nu poate permite ca mecanismul constituțional de protecție a drepturilor fundamentale să le acorde oponenților parlamentari dezamăgiți de o anumită politică statală – conformă cu standardele internaționale în materie – obținerea unei victorii la Curtea Constituțională, victorie pe care nu au putut-o obține în forul electiv și democratic al țării lor, acolo unde prevăd convențiile internaționale că trebuie dezbătută problema minorităților naționale.

49. În fine, cu referire la capătul de sesizare care susține neconstituționalitatea articolului 4 din Codul jurisdicției constituționale, adoptat prin Legea nr. 502 din 16 iunie 1995, Curtea a confirmat aplicabilitatea articolului 7 din Constituție. Exceptarea de la controlul constituționalității a actelor normative adoptate înainte de intrarea în vigoare a Constituției Republicii Moldova și care continuă să producă efecte juridice ridică problema supremației Constituției în Republica Moldova.

50. Pe data de 31 mai 2018, autorii sesizării au venit cu o cerere suplimentară privind exercitarea controlului de constituționalitate a articolului 56 alin. (7) din Legea nr. 100 din 22 decembrie 2017 cu privire la actele normative și a articolului 31 alin. (2) din Legea nr. 317 din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională.

51. Articolul 56 alin. (7) din Legea nr. 100 din 22 decembrie 2017 cu privire la actele normative prevede că actele normative se traduc în limba rusă la etapa de publicare a acestora în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

52. În deliberările sale din camera de consiliu, Curtea a declarat inadmisibil acest capăt al sesizării suplimentare, din motivele exprimate *supra* (§§ 36 și 39).

53. Articolul 31 alin. (2) din Legea nr. 317 din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională prevede că sunt supuse controlului constituţionalităţii numai actele normative adoptate după intrarea în vigoare a Constituţiei Republicii Moldova – 27 august 1994. Din motivele exprimate la § 46 supra, Curtea a declarat admisibil acest capăt al noii sesizări.

54. De asemenea, pe data de 1 iunie 2018, Curtea Constituțională a primit o opinie *amicus curiae* din partea Oficiului Organizației Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului din Republica Moldova cu privire la problemele ridicate în sesizare. Curtea încurajează și apreciază trimiterea unor astfel de opinii de către organizațiile neguvernamentale din Republica Moldova, în cauze care suscită un interes public deosebit.

55. În opinia sa *amicus curiae*, Oficiul Organizației Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului din Republica Moldova a făcut trimitere la contextul istoric care a făcut ca cetățenii Republicii Moldova care aparțin de cele mai numeroase patru minorități – bulgară, găgăuză, rusă și ucraineană – să utilizeze limba rusă pentru comunicarea cu majoritatea de limbă română. Pentru că situația demografică nu s-a schimbat, cel puțin

din perspectiva multietnicismului, este neclar, pentru Oficiul Organizației Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului din Republica Moldova, de ce se dorește înlăturarea statutului limbii ruse din prevederile legale relevante contestate. Statutul curent al limbii ruse constituie o problemă de asigurare a egalității și a nediscriminării. El nu conduce la tratamentul diferențiat nejustificat al altor limbi ale minorităților etnice, pentru că limba rusă este vorbită de cetățenii Republicii Moldova care aparțin de mai multe etnii, în comparație cu limbile altor minorități etnice.

56. Deși a declarat inadmisibile capetele de sesizare la care se referă această opinie *amicus curiae*, Curtea a luat notă despre argumentele acesteia.

57. În consecință, Curtea va exercita controlul constituționalității articolului 4 alin. (2) din Codul jurisdicţiei constituţionale și a articolului 31 alin. (2) din Legea cu privire la Curtea Constituțională, prin prisma articolului 7 din Constituție.

B. FONDUL CAUZEI

58. În procesul de trecere de la sistemul sovietic la cel democratic stabilit juridic prin Constituţia adoptată la 29 iulie 1994, s-a ridicat inclusiv problema rămânerii în vigoare a legislaţiei anterioare şi a controlului conformităţii acesteia cu noua Lege fundamentală.

59. Prevederile articolului I alin. (2) din dispozițiile finale și tranzitorii ale Constituției au abrogat Constituţia din 15 aprilie 1978, adoptată în timpul regimului comunist. Totuși, cea mai mare parte din legislaţia adoptată sub regimul Constituţiei din 1978 și al celorlalte constituţii din perioada comunistă a rămas însă în vigoare.

60. Cu privire la aceste acte normative, Constituţia din anul 1994 a prevăzut, în articolul II alin. (1) din dispozițiile sale finale și tranzitorii, că ele „rămân în vigoare, în măsura în care nu contravin prezentei Constituții”. Totodată, prin alineatul (2) al aceluiași articol s-a instituit pentru comisiile permanente ale Parlamentului și pentru Guvern obligaţia de a examina în decursul unui an de la data intrării în vigoare a Constituției conformitatea legislaţiei cu aceasta şi de a-i „prezenta Parlamentului propunerile respective”. Prin aceste dispoziţii, Constituţia din 1994 i-a atribuit Parlamentului și Guvernului competența unui control de constituţionalitate limitat, pe o durată determinată, având un obiect determinat şi o finalitate specifică: cea de sesizare a autorităţilor competente să decidă abrogarea actelor normative contrare Constituţiei.

61. Din cauza volumului mare al legislaţiei care trebuia examinată, nu a fost posibilă verificarea întregului bagaj legislativ moștenit, în condiţiile prevăzute de Constituţie.

62. Astfel, stabilind principiul abrogării legilor şi a tuturor celorlalte acte normative, Legea fundamentală nu a prevăzut şi proceduri de tranziție, prin care să se constate neconstituționalitatea acestora şi să se

efectueze scoaterea lor din ordinea normativă în vigoare. Înainte de înființarea Curţii Constituţionale pe 23 februarie 1995, problema a rămas a fi rezolvată de instanțele judecătorești, cu efecte *inter partes*, în baza principiului supremației Constituţiei şi a regulilor privind succesiunea legilor în timp.

63. Odată cu adoptarea Codului jurisdicţiei constituţionale prin Legea nr. 502 din 16 iunie 1995, legislatorul a prevăzut, *inter alia*, că pot fi supuse controlului de constituționalitate numai actele normative adoptate după intrarea în vigoare a Constituţiei Republicii Moldova, lăsând nesoluționată situația legislației anterioare adoptării Constituției.

PRETINSA ÎNCĂLCARE A ARTICOLULUI 7 DIN CONSTITUȚIE

1. Argumentele autorilor sesizării

64. În motivarea sesizării, autorii au menționat că exceptarea de la controlul de constituționalitate a legislației adoptate până la intrarea în vigoare a Constituției din 29 iulie 1994 reprezintă o încălcare a supremației Constituției.

65. În opinia autorilor sesizării, prevederile articolului 4 alin. (2) din Codul jurisdicţiei constituţionale contravin prevederilor constituționale ale articolului 7, care stabilesc că Constituția este Legea Supremă a Republicii Moldova și nici o lege şi nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituţiei nu are putere juridică.

2. Aprecierea Curții

66. Curtea menționează că abrogarea unei constituții nu atrage imediat şi în mod automat abrogarea tuturor legilor adoptate sub regimul ei sau mai vechi. În acest sens, în jurisprudența Curții există hotărâri prin care aceasta și-a exercitat controlul de constituționalitate în privința unor legi adoptate înainte de intrarea în vigoare a Constituției, care au fost amendate prin legi adoptate după intrarea în vigoare a Constituției. Un exemplu este Hotărârea nr. 4 din 4 februarie 1999 privind controlul constituţionalităţii articolului 30 alineatele (5) şi (6) din Legea nr. 64 din 31 mai 1990 cu privire la Guvern în redacţia Legii nr. 83 din 8 iulie 1998 pentru modificarea Legii cu privire la Guvern.

67. Totuși, indiferent de modificarea sau lipsa modificării legilor adoptate înainte de intrarea în vigoare a Constituției, Curtea subliniază că competența sa operează în cazul tuturor legilor în vigoare. Ea tratează aceste legi tot așa cum tratează legile adoptate după intrarea în vigoare a Constituţiei (a se vedea, *mutatis mutandis*, Decizia Curții Constituționale a României nr. 65 din 17 noiembrie 1993).

68. Atât timp cât un text legislativ adoptat înainte de intrarea în vigoare a Constituției nu este abrogat potrivit articolului II din

dispozițiile finale și tranzitorii ale Constituției, Curtea Constituțională își poate exercita controlul de constituționalitate cu privire la acesta. Ea este motivată să procedeze astfel în baza principiului protecției efective pe care trebuie să o acorde drepturilor fundamentale și în baza statutului ei de garant al respectării Constituției (a se vedea, *mutatis mutandis*, Decizia Curții Constituționale a României nr. 72 din 6 octombrie 1994).

69. De o manieră similară Curții Europene a Drepturilor Omului, Curtea Constituțională trebuie să garanteze drepturi reale și efective, nu unele teoretice și iluzorii (a se vedea *Artico v. Italia*, 13 mai 1980, § 33).

70. În consecință, Curtea reține că își poate exercita misiunea de verificare a constituționalității legilor adoptate anterior intrării în vigoare a Constituţiei din 29 iulie 1994 și consideră că articolul 4 alin. (2) din Codul jurisdicţiei constituţionale și articolul 31 alin. (2) din Legea nr. 317 din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională contravin articolului 7 din Constituție.

Din aceste motive, în baza articolelor 135 alin. (1) lit. a) și 140 din Constituție, 26 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, 6, 61, 62 lit. a) și 68 din Codul jurisdicției constituționale, Curtea Constituțională

HOTĂRĂŞTE:

1. *Se admite parțial* sesizarea depusă de către deputații în Parlament Mihai Ghimpu, Lilian Carp, Petru Cosoi, Valerian Bejan, Roman Boțan, Ion Apostol, Ion Casian, Alina Zotea-Durnea și Ștefan Vlas.

2. *Se declară neconstituționale* articolul 4 alin. (2) din Codul jurisdicţiei constituţionale, adoptat prin Legea nr. 502 din 16 iunie 1995, și articolul 31 alin. (2) din Legea nr. 317 din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională.

3. *Se constată desuetudinea* Legii nr. 3465 din 1 septembrie 1989 cu privire la funcţionarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti.

4. *Se declară inadmisibile* celelalte capete ale sesizării.

5. Prezenta hotărâre este definitivă, nu poate fi supusă nici unei căi de atac, intră în vigoare la data adoptării și se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Preşedinte **Mihai POALELUNGI**

Chișinău, 4 iunie 2018
HCC nr. 17
Dosarul nr. 9a/2018